

NASELJA MODRIČ U JUGOSLAVIJI

U našoj zemlji postoji više naseljenih mjesta s istim imenom. Tako je i s imenom Modrič. Evo kratkog pregleda:

Mjesto	Broj stanovnika 1981.	Republika	Općina	Pošta
MODRIČ	169	Slovenija	Sl. Bistrica	Oplotnica
MODRIČ	28	Slovenija	Laško	Laško
MODRIČ	195	Makedonija	Struga	Lukovo
MODRIČA	9605	BiH	Modriča	Modriča

Prema tome, Lj. Zotović je, vjerojatno, bila zavedena sličnošću imena **Modrič** i **Modriča**, a budući da je selo Modrič u Sloveniji manje poznato, zamijenila ga je mnogo većim i poznatijim mjestom **Modriča** u Bosni i Hercegovini.

Budući da su na nedostatke u knjizi Lj. Zotović već prije ukazali M. Švab²⁴ i J. Medini,²⁵ stoga sam se ograničio samo na propust u vezi Modriče. Zamjenjivanje mjesta Modrič iz Slovenije mjestom Modriča u Bosni i Hercegovini dovelo je i do postavljanja netočnih zaključaka o mitraizmu na tlu Jugoslavije, te svako pozivanje na tu pogrešnu „faktografiju“ stvara nove pogreške.

Budući da se nalazi Mitrinog kulta ne odnose na Modriču u Bosanskoj Posavini²⁶ nego na Modrič u općini Slovenska Bistrica, mora se naglasiti da u tom kraju nisu do sada utvrđeni tragovi antičkih kultura.

Marko Babić

PRIJEVOD

DION KOKCEJAN: DVA GOVORA

Dion Kokcejjan, kasnije pohvalno nazvan Zlatousti (Χρυσόστομος), jedan je od najviđenijih javnih djelatnika tzv. druge sofistike. Rođen je oko 40.n.e. u Prusi, u Bitiniji, u imućnoj provincijskoj obitelji. Govorničku je karijeru započeo u Rimu, ubrzo se očarao filozofijom i – ne napuštajući sasvim svoju prvu ljubav – postao sljedbenikom utjecajnog stoika Muzonija Rufa. Neposredno po Domicijanovu dolasku na vlast, najvjerojatnije 82.n.e., protjeran je iz Rima, uz istodobnu zabranu povratka u rodnu pokrajinu. Bio je tako prisiljen gotovo desetljeće i pol, do Nervina dolaska na vlast 96.n.e., lutati rubovima Carstva, u krajnjoj neimaštini, izdržavajući se najtežim fizičkim poslovima, narušena zdravlja i bez utemeljenih nada bilo u kakav boljitak. Spomena je vrijedan curiosum da je u tom ahasverskom kruženju Dion neko vrijeme boravio i u Viminaciju, stalnom rimskom logoru kraj današnjeg Kostolca, i ondje sastavio nesačuvanu povijest tamošnjeg plemena Geta. Umro je iza 112.n.e., najvjerojatnije oko 120, kao ugledan provincijalac, čovjek nepodijeljene carske naklonosti, štovan govornik i sofist.

Životni je put nesumnjivo natjerao Diona da radikalizira svoje filozofske poglede, te je od negdašnjeg stoičkog učenika postao gorljivi kinički propovjednik, zacijelo najuočljivije ime obnovljena kinizma u ranom carstvu. Za razliku od četiriju stoljeća starijeg, izvornog kinizma Diogena iz Sinope (oko 400.pr.n.e. – oko 325.pr.n.e), ovaj je kinizam ne jednom u antici posprdno napadan kao kinizam prosjaka. Zlobnik bi, pretresajući biografije nekih utjecajnih kinika ovoga razdoblja, s dosta razloga mogao primijetiti da je taj kinizam, i kad ne zaslužuje naziv prosjački, opasno blizu toga da bude nazvan salonskim: riječ je o odmjerenom, kontroliranom i toleriranom verbalnom protestu, kojemu je doista mnogo nedostajalo da preraste u filozofski sistem, a koji je odavna prestao biti ono što je kinizam nekada jedino i bio: ἐνστασις βίον, sveobuhvatni životni stil.

Diona Hrizostoma ipak je nemoguće, barem kad je riječ o govorima izrečenim u razdoblju progonstva, optužiti za salonski kinizam. Iako je kinička inspiracija vidljiva gotovo u svemu što je Dion napisao i izrekao poslije 82.n.e., četiri govora nastala u vremenu progonstva, povezana imenom i osobnošću Diogenovom, odlikuju se među ostalima i svojim slabo prikrivenim zauzimanjem pro domo auctoris. To su 6, 8, 9. i 10. Dionov govor – jedna dvadesetina od ukupno 80 govora očuvanih pod njego-

²⁴ M. Švab: Ljubica Zotović – Mitraizam na tlu Jugoslavije..., *Historijski zbornik*, XXVII–XXVIII (1974–1975), str. 470–473.

²⁵ J. Medini: Ljubica Zotović: Mitraizam na tlu Jugoslavije, *Diadora*, VIII (1975), str. 187–205.

²⁶ Od antičkih nalaza iz Modriče do sada su poznata samo tri novčića: *Agrippa, Agrippina uxor* (nalaze se u Numizmatičkoj zbirci Franjevačkog samostana u Tolisi, inv. br. 30 i 31) i *Hadrian* (inv. br. 825 „Inventar der Münzsammlung“, I, Antičkog odjela Zemaljskog muzeja u Sarajevu).

vim imenom. Iz te tetrade (peti „kinički“ govor, inače 4. po rukopisnom redu, izrečen je najvjerojatnije prigodom Trajanova rođendana 103, u sasvim „nekiničkim“ okolnostima) dodatno se daje izlučiti jedan par: 8. i 9. govor, u kojima Diogen ismijava zaludenost natjecatelja i publike na istamskim igrama, drugoj najvažnijoj sportskoj svečanosti antičke Grčke. Kao neumorni nuditelji „alternativnih programa“, kinici su se s osobitom strašću okomljavali na „sportski idiotizam“ svojih sunarodnjaka. Djelić kiničke protusportske argumentacije očuvan je, posredovanjem Dionovim, i u ovim dvama govorima. U tom pogledu, oni su, uza svu vremensku distanciranost i književnu stilizaciju, koristan dokument za jednu važnu doktrinarnu sastavnicu prvobitnoga kinizma.

Tekst je preveden prema izdanju J. W. Cohoona, London – Cambridge Mass. 1932, kojemu je u osnovi prvo moderno izdanje Diona koje je priredio H. von Arnim (sv. 1–2, Berlin 1893–1896).

8. GOVOR: „DIOGEN ILI O VRLINI“

- 1 Kad je Diogen iz Sinope bio protjeran iz domovine, došao je u Atenu ne razlikujući se nimalo od najprostijeg svijeta i zatekao je ondje još mnoge od Sokratovih drugova: Platona, Aristipa, Eshina, Antistena, Euklida iz Megare; Ksenofont je zbog vojnog pohoda s Kirom bio u izgnanstvu.¹ Ostale je ubrzo prezirno odbacio, a družio se jedino s Antistenom, ne hvaleći toliko njega koliko njegove riječi, držeći da su jedino one istinite i od najveće djelotvornosti za čovjeka. Kad bi Antistena uspo-ređivao s njegovim riječima, pokatkad bi mu prigovarao kako je daleko mlitaviji, i u poruzi bi ga nazivao trubom, jer da uz najveću vlastitu buku sam sebe ne čuje.
- 2 Budući da se Antisten neobično divio Diogenovoj naravi, mirno bi podnosio kad bi tako nešto čuo, i u vlastitu bi obranu govorio da nije sličan trubi nego osama: zuj je osinjih krila slab, ali je zato žalac vrlo oštar. Radovala ga je, dakle, Diogenova otvorenost, kao što i jahači, kad dobiju neobuzdana konja, ali inače hrabra i radišna, unatoč tomu prihvaćaju njegovu ćudljivost, a lijene i spore konje mrze i preziru. Stoga bi ga Antisten ponekad „pritezao“, a ponekad pokušao „otпустiti“, kao što ugađači glazbala napinju strune pazeći pri tome da ne puknu.

Kad je umro Antisten, Diogen se preselio u Korint, smatrajući kako nitko drugi nije dostojan njegova društva. Ondje je boravio a da nije ni kuću unajmio niti odsjeo kod kakva gostinjskoga prijatelja, nego je pod vedrim nebom boravio u Kraniju.²

- 5 Vidio je da golem broj ljudi dolazi onamo radi lukā i javnih žena i da je grad smje-

¹ Aristip, vjerojatno nešto stariji od Platona, osnivač je hedonističke kirenske škole; Eshin (dodatno zvan i „sokratovac“, za razliku od poznatijega govornika), autor je većeg broja „sokratskih“ dijaloga; Antisten je ako ne osnivač a ono svakako preteča kiničke filozofske škole; Euklid je utemeljitelj megarske škole koja je naglašeno njegovala logiku.

² Otmjena prigradska četvrt Korinta s poznatim vježbalištem i gajem čempresa u kojem se, blizu gradskih vrata, po svjedočanstvu Pauzanijinu (2,2,4), nalazio Diogenov grob.

šten kao na nekom raskrižju Grčke. Po njemu, baš kao što dobar liječnik treba ići pomagati onamo gdje je najveći broj bolesnika, tako i razborit čovjek mora boraviti ondje gdje je najveći broj budala, prekoraavajući i kažnjavajući njihovu nerazumnost.

- 6 Kad je došlo vrijeme istamskih igara i kad su se svi okupili na Istmu, pojavio se i on.³ Bio mu je običaj da na velikim skupovima promatra težnje ljudi, njihove želje, razloge za izbjivanje iz domovine i za njihovo visoko mišljenje o sebi samima. Oda-zivao se svakomu tko se htio sastati s njime. Da liječi zube, govorio je, svi koji bi imali zub za vađenje dolazili bi k njemu; za ime božje, da je objavio da liječi oči, svi bi očni bolesnici osvanuli kod njega, a slično bi bilo i kad bi znao lijek za slezenu, 8 kostobolju ili hunjavicu! Sada, kad tvrdi da će svatko tko ga poslušati biti oslobođen neznanja, zloče i neumjerenosti, čudi ga da nitko nije obratio pažnju na nj niti ga zamolio za liječenje, čak ni ako bi na taj način imao steći veliko blago – kao da su takve nevolje na manju smetnju od onih drugih ili kao da je čovjeku teže trpjeti 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000

³ Istamske igre, najvažnije svegrčke igre poslije olimpijskih, održavale su se u čast Posejdona i Melikerta (Palemona) svake druge godine, najvjerojatnije u travnju.

⁴ Dan prije Apolonova blagdana Targelija, koji se održavao sedmog dana istoimenog mjeseca (targeliona; naš svibanj-lipanj), u Ateni bi se dvije žrtve (φάρμακοι), dobro nahranjene i

15 riba kuhaju u slanoj morskoj vodi, a masne dijelove tope — upravo onako kako mi
na Pontu činimo s mašču svinja — pa se onda, kad im zatreba, mažu. Mislim da je
njihova duša gora od praseće. Plemenit čovjek smatra napore najvećim suparnicima
i uvijek se rado, i noću i danju, upušta s njima u okršaj, ali ne radi celera, kao koze,
niti radi divlje masline ili omorike, nego radi sreće i vrline koja vrijedi cijeli život,
a ne samo kad Elejci izdaju proglas, ili Korinćani, ili Tesalska skupština.⁵ On se ne
16 boji nijednoga od ovih suparnika niti priželjkuje kojeg drugog, nego redom sve iza-
ziva, nadmeće se s glađu i studeni, opire se žeđi i ne pokazuje nikakvu popustljivost
niti ako je izvrgnut bičevanju, nožu ili vatri. Oskudicu, izgnanstvo, gubitak ugleda
i tomu slične stvari ne smatra nikakvom strahotom za sebe nego najobičnijim sitni-
cama, i savršen čovjek u njihovoj vlasti često se zabavlja kao što se djeca zabavljaju
kockom i šarenim špekulama.

17 Doista, ti suparnici svim nevaljalcima izgledaju strašni i neodoljivi. No ako netko
prema njima pokaže prezir i hrabro im se približi, otkrit će da su kukavice i nespo-
sobni da nadvladaju čvrste ljude, vrlo slični psima koji progone i grizu one koji su
se dali u bijeg — ponekad ih, kad ih dohvate, i rastrgnu — dok se onih koji idu pre-
ma njima i prihvaćaju okršaj boje i uzmiču, da bi na kraju, kad ih upoznaju, pred
18 njima mahali repom. Većina ljudi u strahu pred tim suparnicima uvijek im nekako
izmiče i bježi i nikada ih ne gleda u lice. Vješti šakači, ako preduhitre suparnika,
uopće ne prime udaraca nego, dapače, često odlaze oborivši protivnika; ako u stra-
hu počnu uzmicati, prime najžešće udarce. Upravo tako, ako netko s prezirom pri-
ma napore i spremno ih se laća, slabo mu što mogu nauditi, ali ako se drži podalje
70 19 i uzmiče, u svakom slučaju izgledaju veći i teži. To se može vidjeti na vatri: ako joj
se svojski približiš, ugasio si je; ako joj se približiš podozrivo i u strahu, svojski ćeš
se opeći. Tako ponekad djeca u igri jezikom gase vatru. Suparnici te vrste su slični
višebojcima koji i udaraju i dave i čereče, a ponekad i ubijaju.

20 Druga je borba strašnija, a bitka nije manja nego daleko veća i opasnija od ove: bit-
ka protiv užitka, ali ne kako kaže Homer:

*Opet se oštri boj kod brzijeh učini lađa.
Oštrim [se] sjekirama i bradvama borahu ondje
... i mačima dugim.⁶*

išibane mladice različitim biljaka, provele gradom i izbacile s onu stranu gradskih zidina. Prema nekim vijestima, žrtve — prvobitno muškarac i žena, a potom dva mušarca — na završetku obreda bili su ponekad kamenovani ili ubijeni.

⁵ Elejci (stanovnici Elide na Peloponezu) pozivaju na olimpijske igre, Korinćani na istamske, a Tesalska skupština (odnosno Amfiktionski savez) na pitijске igre u Delfima. Na prvima je nagrada vijenac od divlje masline; na drugima je to prvobitno bio vijenac od omorike, koji je 475/474.pr.n.e. zamijenjen vijencem od divljeg celera, da bi se od 2. st.pr.n.e. ravnopravno dodjeljivala oba. U ovom kurzornom Diogenovu nabranju ne spominje se nagrada na pitijским igrama (Iovorov vijenac), a nagrada na nemejskim igrama identična je s jednom od nagrada na istamskim igrama (divlji celer).

⁶ *Ilijada*, 15,696; 711–712 (prijevod Tome Maretića, Zagreb, ⁷1965).

21 Nije to takva borba! Užitak se, naime, ne služi izravnom prisilom, nego vara i opči-
njuje različitim čarolijama, kao što Homer kaže za Kirku da je začarala Odisejeve
drugove, pa su jedni od njih postali svinje, drugi vukovi, a treći neka druga vrsta ži-
votinja.⁷ Užitak je takva stvar da ne sprema jednostavnu klopku nego svakojač nje-
zine oblike: služi se vidom, sluhom, njuhom, okusom, dodiranjem, pokušava uništiti
22 čovjeka jelom, pićem i ljubavnim strastima, jednako tako dok je budan kao i kad
spava. Protiv njega nije moguće kao protiv neprijatelja postaviti straže i poći spava-
ti, jer upravo tada najžešće napada: s jedne strane upravo samim snom slabi i potči-
njuje žrtvu, a s druge strane šalje opake i podmukle snove koji podsjećaju na nj.

23 Dok se napor uglavnom temelji na osjetu dodira i uz njegovu se pomoć razvija, uži-
tak se temelji na svim osjetima kojima čovjek raspolaže; s naporima se treba sučelja-
vati i hvatati ukoštac, a od užitka bježati što je moguće dalje i uopće se ne družiti s
24 njim osim onoliko koliko je nužno. Upravo u tom pogledu najjači je čovjek, reklo
bi se, najjači, jer najbolje može izbjegavati užitke: nije, naime, moguće da se netko
druži s užitkom ili da je stalno na njegovoj kušnji, a da u potpunosti ne padne pod
njegovu vlast. Kad ga svlada i čarolijama se domogne njegove duše, događaji se razvi-
25 jaju kao kod Kirke: lagano ga udari štapom, potjera u ovakav ili onakav svinjac, za-
tvara u nj i od toga trenutka pa nadalje čovjek provodi život kao svinja ili vuk. Uži-
tak također rađa šarene i smrtonosne zmije i različite druge gmazove koji su u
njegovoj službi, stalno pred njegovim vratima, ali iako čeznu za užitkom i robuju
26 mu, tisuće napora podnose uzalud: kad ih svlada, užitak ih, naime, prepušta napori-
ma, i to najogavnijima i najtežima.

I na mene, koji postojano bijem tu bitku i izvrgavam se pogibli pred užitkom i na-
porom, nitko od jadnih ljudi ne obraća pažnju, nego samo na ona koji skaču, trče
27 i plešu. Pa ni Herakla nisu opažali dok se borio i izvrgavao naporu, niti ih je za nj
bilo briga, nego su se i tada, vjerojatno, divili nekim sportašima, Zetu, Kalaisu, Pele-
ju i drugim takvim trkačima i rvačima. Jednima su se od njih divili zbog ljepote, a
28 drugima, kao Jazonu i Kiniri, zbog bogatstva.⁸ I o Pelopu su govorili kako mu je i
rame od slonovače, kao da čovjek ima kakve koristi ako mu je ruka od zlata ili od
slonovače ili oči od dragulja ili zelena stakla.⁹ To, kakvu je dušu imao, nisu razabi-
rali. Herakla su, međutim, dok se izvrgavao naporima i borio, sažalijevali i govorili
za nj da je najnevoljniji od svih ljudi. Stoga su i njegove napore i njegova djela nazi-
vali nevoljama [*ἀδύλοι*], kao da je život proveden u naporu nevoljan [*ἀδύλος*]. No
otkako je umro, poštuju ga najviše od svih, smatraju bogom, tvrde da ima Hebu
za ženu i svi mu se mole kako ne bi bili nevoljni — njemu koji je najviše nevolja
29 prošao! Također misle da je nad njim imao vlast i naređivao mu Euristej, čovjek

⁷ Čarobnica na otoku Eeji, sestra kolškoga kralja Eeta i Minojeve žene Pazifaje; za spomenu-
ta zbivanja usp. *Od.* 10, 133 i d.

⁸ Zet i Kalais krilati su sinovi Borejevi, sudionici u pohodu Argonauta; Jazon je Ezonov sin,
vođa Argonauta; Kinira je ciparski kralj, sin Apolonov, poslovične ljepote i bogatstva.

⁹ Pelop je Tantalov sin, kojeg je okrutni otac, da bi iskušao svezalost bogova, skuhao i ponu-
dio bogovima za gozbu. Demetra je neoprezno pojela Pelopovo rame pa su mu ga bogovi,
kad su kasnije vraćali Pelopa u prvotni oblik, morali nadomjestiti ramenom od slonovače.

koga su smatrali potpuno nevrijednim, kojemu se nitko nikada nije pomolio niti prinio žrtvu.¹⁰ A Heraklo je obišao cijelu Evropu i Aziju, nimalo nalik na ove ovdašnje sportaše! Kamo bi mogao stići da je imao toliku tjelesinu, trebao toliko mesa ili spavao tako dubokim snom? Naprotiv, bio je stalno budan i vitak poput lava, oštra pogleda, oštra sluha, ne obazirući se ni na studen ni na žegu, bez potrebe za krevetom, ogrtačem ili prostirkom, nego zaodjenut u prljavi kožuh, odišući glađu, po-
mažući dobrima, kažnjavajući zle.

31 Tračanina je Diomeda, zato što je nosio šarenu odjeću, sjedio na prijestolju pijan-
čujući za dana i bančeći, zato što je zlostavljao strance i podanike, hranio mnoštvo
konja, Heraklo opalio toljagom i smrskao kao stari vrč.¹¹ I Geriona je, koji je imao
nebrojena goveda i od svih vladara na zapadu bio najbogatiji i najoholiji, i njega je
ubio, i braću mu, i goveda mu je odagnao.¹² I Buzirisa je, kojeg je zatekao kako
vrlo marljivo vježba, kako jede povazan i silno se diči svojim rvanjem, bacio na
zemlju tako da se raspukao kao kakva pretrpana vreća.¹³ I Amazonki je odriješio
pojas, iako mu se umiljavala i vjerovala da će ga svladati svojom ljepotom.¹⁴ Odspa-
vao je s njom i pokazao joj kako ga nikada nikakva ljepota ne može svladati i kako
33 se nikada za volju neke žene ne bi rastao sa svojom svojinom. I Prometeja je, svo-
jevrsnog sofista, kako mi se čini, zatekao gdje pogiba zbog ispraznog mnjenja: kad
bi ga hvalili, jetra bi mu otjecala i rasla, a kad bi ga kudili, ulazila u se.¹⁵ Sažalio
se nad njim, prepao <ga> i oslobodio bunila i želje za isticanjem. Tako ga je izli-
ječio i otišao.

72 34 Sve to nije radio da bi udovoljio bilo kakvu Euristejevu nalogu. Zlatne jabuke koje
je donio, jabuke Hesperida, darovao je njemu jer ih sam nije trebao.¹⁶ Rekao mu
je da ih zadrži za sebe i ide do bijesa: čovjek nema nikakve koristi od zlatnih jabu-
ka, a nisu je imale ni Hesperide. Napokon, kad je već počeo bivati i sporiji i slabiji,
u strahu da neće moći živjeti jednako kao prije, a potom, mislim, i zbog toga jer ga
je snašla neka bolest, najljepše od svih ljudi pobrinuo se sam za sebe: na lomaču u
dvorištu donio je najsušna drva i pokazao da se ni najmanje ne obazire na vrelinu.
35 Prethodno je, da se ne bi činilo kako je obavljao samo sjajna i velika djela, otišao
do Augije i gnoj, koji je ondje ležao – golemu, višegodišnju nakupinu – iznio i

¹⁰ Euristej je kralj u Miken koji je naredio Heraklu da obavli poznatih dvanaest pothvata.

¹¹ Diomed je trački kralj koji je svoje divlje kobile hranio mesom pridošlica; Heraklo mu ih je
na zapovijed Euristejevu oteo, a njega ubio.

¹² Gerion je troglavo i trotjelesno čudovište, kralj na otoku Eritiji na krajnjem zapadu Sredo-
zemlja. Heraklu je bilo naređeno da mu otme goveda.

¹³ Buziris je okrutni egipatski kralj koji je svakoga došljaka prinosiso za žrtvu.

¹⁴ „Amazonka“ je Hipolita, amazonska kraljica, kojoj je Heraklo morao oteti pojas.

¹⁵ Prometej je titan koji je zadužio ljudski rod krađom vatre. Za kaznu je bio izložen na Kavka-
zu gdje bi mu orao preko dana ključav jetru koja bi obnoć rasla. Prema Dionovoj alegorijskoj
interpretaciji, orao-mučitelj zapravo je isprazno mnjenje gomile (grč. δόξα).

¹⁶ Hesperide su čuvarice voćnjaka bogova i zlatnih jabuka u njemu. Voćnjak je bio smješten na
krajnjem zapadu, na rubu Oceana.

očistio.¹⁷ Smatrao je da se protiv ispraznog mnjenja mora boriti i ratovati jednako
kao protiv zvijeri i zločinaca.”

36 Dok je Diogen ovako govorio, mnogi su stajali unaokolo i s velikim zadovoljstvom
slušali njegove riječi. A kad mu je, kako mislim, na pamet pao spomenuti posao He-
raklov, prestao je govoriti, čučnuo i počeo nešto nepristojno obavljati. Gomila
smjesta stade pokazivati prezir prema njemu i tvrditi da je lud; ponovo su zagrali
sofisti, kao žabe u bari koje ne opažaju bjeloušku.

9. GOVOR: „DIOGEN ILI ISTAMSKI GOVOR”

- 1 Za vrijeme istamskih igara Diogen, koji je, kako se čini, boravio u Korintu, došao
je na Istam. Nije pribivao velikim skupovima iz istih razloga kao i većina ljudi, koji
hoće vidjeti sportaše i naždrijeti se, nego zato, rekao bih, da bi stekao uvid u ljude
i njihovu nerazumnost. Znao je da se oni na svečanostima i skupovima najjasnije
otkrivaju, za razliku od rata i logorovanja, kad se više prikrivaju zbog opasnosti i
2 straha. Povrh toga, smatrao je da se ljudi u takvoj prilici lakše daju liječiti: i liječni-
ci lakše liječe tjelesne bolesti kad se pokažu nego kad su skrivene, pa tako i ljudi o
3 kojima se ne vodi briga dok su takvim stvarima zabavljeni vrlo brzo propadaju. To
je bio razlog zbog kojeg je posjećivao velike skupove. U šali bi govorio, kad bi mu
prigovarali zbog „psećeg” načina života: „Psi dolaze na skupove, ali ne nanose zlo
nikomu od prisutnih ljudi, laju i napadaju zločince i lopove, a kad im gospodari
pijani zaspe, oni ih budni čuvaju.”
- 4 Kad se pojavio na skupu, nitko od Korinćana nije na nj obraćao pažnju jer su ga
često vidjeli u gradu i oko Kranija. Ljudi, naime, za one koje stalno vide i za koje
vjeruju da im mogu pristupiti kad god žele nimalo ne mare, a obraćaju se onima
koje vide nakon nekog vremena ili koje nikada prethodno nisu vidjeli. Zbog toga su
Korinćani imali od Diogena najmanje koristi, baš kao kad bolesnici ne bi uopće
dolazili domaćem liječniku nego bi smatrali da je dovoljno što ga vide u svom gradu.
- 5 Kad je riječ o drugima, najviše su do njega dolazili oni koji su stigli izdaleka, iz Jo-
nije, sa Sicilije, iz Italije, neki iz Libije, Masalije i Boristena.¹⁸ Svi su ga oni htjeli
vidjeti i nakratko čuti kako govori, više da bi imali o čemu pričati drugima nego
6 što su sami htjeli postati boljima. Za nj se, naime, mislilo da je jak u poruzi i u
brzom odgovoru na pitanje. Baš kao što neiskusni žele okusiti pontski med, a kad
ga okuse, smjesta ga u gađenju ispljunu jer je gorak i bljutav, tako su i ljudi iz zna-

¹⁷ Elijski kralj Augija trideset godina nije dao čistiti štale u kojima je držao tri tisuće goveda.

¹⁸ Masalija je današnji Marseille; Boristen je drugo, kasnije ime za poznatu miletsku koloniju
Olbiju na sjevernoj obali Crnoga mora, nadjenuto prema obližnjoj rijeci Boristenu (dana-
šnji Dnjepr).

7 tiželje htjeli iskušavati Diogena, da bi se potom prekoreni okretali i davali u bijeg. Kad su drugi bili ismijavani, radovali su se, ali kad se to njima zbito, obuzimao bi ih strah i uzimali bi. Kad bi se izrugivao i šalio, kako je ponekad znao, neizmjereno su se radovali, ali kad bi se ražestio i uozbiljio, ne bi mogli izdržati njegovu otvorenost. Isto se, vjerujem, zbiva s djecom, koja se s veseljem igraju s psima pleminite pasmine, ali kad se koji od njih razljuti i glasnije zalaje, prepadnu se i umru od straha.

8 I on je u takvim prilikama isto postupao, ne mijenjajući se nimalo i ne mareći da li ga tko od prisutnih hvali ili kudi, da li mu je na razgovor došao kakav bogat ili ugledan vojskovođa ili vladar, ili neki priprost čovjek ili bijednik. Prema onima koji su pred njim govorili gluposti ponekad bi se samo prezirno odnosio, no one koji su se htjeli praviti važni i pokazivali da o sebi imaju visoko mišljenje – zbog bogatstva, roda, ili kakve druge moći – najviše bi napadao i na najrazličitije načine prekora-
9 vao. Neki su mu se stoga divili kao najvećem mudracu; drugima se činilo da je lud; mnogi su ga prezirali kao prosjaka i ništariju; neki su mu se rugali; neki su ga pokušali osramotiti bacajući preda nj kosti kao pred psa; neki su mu prilazili i potezali ga za ogrtač; mnogi ga nisu puštali na miru nego su pokazivali svoju ozlojeđenost – upravo onako kako Homer kaže da su se prosoci šegačili s Odisejem, koji je nekoliko dana podnosio njihovu neumjerenost i oholost. Diogen mu je u svemu bio nalik. Djelovao je doista kao kakav kralj ili vladar koji je obukao prosjačku odjeću pa sada vršlja među svojim slugama i robovima, dok oni banče i ne prepoznaju ga: mirno podnosi ljude koji su pijani i izluđeni neznanjem i neukošću.

10 U cjelini uzevši, voditelji istamskih igara i ostali uglednici i moćnici bili su na velikoj mucu i osjećali nelagodu kad bi se namjerili na nj, svi bi šutke prolazili kraj njega pogledavajući ga ispod oka. Kad se jednom ovjenčao omorikom, Korinćani su mu preko nekih pomoćnih službenika naredili da skinе vijenac i ne čini ništa protuzakonito.¹⁹ On ih je upitao zašto je protuzakonito da on bude ovjenčan omorikom, dok za druge to nije protuzakonito. Jedan mu je od njih odgovorio: „Zato, Diogene, jer ti nisi pobjednik!” On odvrati: „O, jesam, i to nad mnogim i velikim suparnicima, ne poput ovog roblja koje se sada ovdje rve, baca disk i utrkuje, nego nad suparnicima u svakom pogledu težima: nad siromaštvom, izgnanstvom, gubitkom ugleda, pa zatim nad srdžbom, žalošću, žudnjom, strahom i nad zvijeri najneodoljivijom od svih, podmuklom i umiljatom: nad užitkom! Nijedan Helen niti barbarin ne tvrdi za sebe da se s njom bori i da ju je duševnom snagom nadvladao, nego su svi poraženi i odustali su od te borbe: Perzijanci, Međani, Sirijci, Makedonci, Ate-
13 njani, Lakedemonjani – svi osim mene! Pa da li vam se onda činim dostojnim omorike ili ćete je dati onomu koji je najpuniji mesa? Javite dakle onima koji su vas poslali da sami postupaju protuzakonito: ni u jednoj borbi nisu pobijedili, a hodaju unaokolo ovjenčani. I još ovo: da sam proslavio istamske igre time što sam sam sebi uzeo vijenac, jer je očigledno da se za nj moraju nadmetati koze, a ne ljudi!”

¹⁹ Us. bilj. 5.

14 Kad je poslije toga vidio nekoga natjecatelja kako izlazi iz borilišta u pratnji golema mnoštva, uopće ne dodiruje tlo nego se gomila nosi na rukama – jedni ga prate i podcikuju, drugi poskakuju od veselja, treći bacaju na nj vijence i vrpce – upita ga, kad mu je uspio prići, kakva je to graja oko njega i što se dogodilo. Ovaj mu od-
15 vrati: „Diogene, pobijedio sam u trci na dvjesta metara za muškarce!” „Pa što onda?” upita Diogen. „Time što si pretekao ostale trkače nisi postao nimalo razbo-
16 ritiji, niti si sada mudriji nego prije, niti manja kukavica, niti manje boluješ; nećeš ubuduće imati manjih potreba niti ćeš s manje tuge živjeti!” „I neću, bogami!”, odvrati mu ovaj, „ali ja sam najbrži od svih Helena!” „Ali nisi brži od zečeva”, reče mu Diogen, „niti od jelenova. A vidiš, te životinje, najbrže od svih, ujedno su i najplašljivije, boje se i ljudi i pasa i orlova, i jadnim životom žive! Zar ne znaš”
17 i najbrže i najnejunatnije. S druge strane, Heraklo je, zato što je bio sporiji od mnogih i nije mogao nogama dostići zločince, nosio strijele i njime se koristio protiv
18 bjegunaca.” „Ali”, odvrati ovaj, „Pjesnik za brzog Ahileja kaže da je bio najhrabriji od svih!” „Pa kako”, odgovori Diogen, „znaš da je Ahilej bio brz? Hektora je cijeli dan gonio i nije ga mogao uhvatiti!²⁰ Zar te nije sram da se hvališ zbog nečega u čemu si gori od najjadnijih životinja? Vjerujem da ne možeš ni lisiću preteći! Za
19 koliko si te svoje pretekao?” „Za malo, Diogene!”, odgovori mu, „ali u tom ti i jest čar pobjede!” „Znači, jedan te jedini korak usrećio!” „Da, svi sudionici utrke bili smo izuzetne vrijednosti!” „Koliko brže od vas prođe ševa dvjesta metara?”
20 „Eh, pa ona ima krila!”, odgovori. „No dobro”, odvrati Diogen, „budući da biti najbrži znači biti izuzetno vrijedan, bit će valjda da ševa vrijedi puno više od čovjeka! Ne treba onda ni slavuja ni pupavce sažalijevati zbog toga što su se iz ljudi pre-
21 tvorili u ptice, kako se kazuje u mitu!”²¹ „Ali ja sam čovjek”, odgovorio je, „i najbrži sam među ljudima!” „I onda?” odvrati Diogen. „Zar nije sva prilika da će i kod mravi jedan biti brži od drugoga? Tebi se ne bi činilo čudnim kad bi se netko
22 divio mravljivoj brzini? Ili, s druge strane, kad bi svi natjecatelji u trčanju bili šepavi, zar bi ti morao imati visoko mišljenje o sebi zato što si, i sam šepav, pretekao šepavce?”

Vodeći takav razgovor s tim čovjekom, pošlo mu je za rukom da mnoge među prisutnima navede na prezir prema trkačevu poslu, a njega da otpravi kući ražalošćena i mnogo prizemljenijega. Bila je to nemala korist koju je pružao ljudima kad bi opazio kakva napuhanca koji se zbog kakve tričarije sasvim izbezumio: na-
21 kratko bi ga spustio na zemlju, lišio djelića nerazumnosti, kao kad netko probije ili probode mjehure ili otekline.

22 Tom zgodom opazio je konje koji su bili zajedno upregnuti kako se tuku i međusobno se ritaju, a oko njih stoji veliko mnoštvo i promatra ih. Napokon se jedan

²⁰ Usp. *Ilijadu*, 22, 136 i d. (naročito 22, 165 i 22, 251).

²¹ Terejeva žena Prokna ubila je sina Itija zato što joj je muž silovao sestru Filomelu. Prokna se pretvorila u slavuja, Terej u pupavca, a Filomela u lastavicu (ili, po nekima, Prokna u lastavicu, a Filomela u slavuja).

konj otrgao i iscrpljen dao u bijeg. Diogen je prišao, ovjenčao onoga koji je ostao na poprištu i proglasio ga istamskim pobjednikom, „zbog pobjede u ritanju“. Sa svih su se strana zaorili smijeh i graja, mnogi su se divili Diogenu i rugali sportašima, a govori se i to da su neki otišli kućama a da sportaša nisu ni vidjeli. Bili su to oni čije je konačište bilo loše — ili nikakvo.

Preveo Darko Novaković

★★★ BIBLIO GRAFIJA ★

BIBLIOGRAFIJA ANTIKE (II)

Uvodna napomena

Ova bibliografija ne donosi nikakvih metodoloških novosti u odnosu prema prethodnima. U pogledu iscrpnosti gotovo da je došla do krajnjih granica. Pregledao sam uistinu golem broj časopisa, a posebno sam zahvalan susretljivim kolegama u Arheološkom muzeju u Zagrebu uz čiju sam pomoć pregledao praktički sve što se na tom području objavljuje u Jugoslaviji.

Zlatko Šešelj

77

Popis časopisa obrađenih de visu

- Arheološki vestnik/Acta archaeologica.* U godini 1984. godište 35. Izdaje Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Izlazi u Ljubljani, jedanput godišnje.
- Atti.* U godini 1984. godište 14. Izdaju Unione degli Italiani dell'Istria e di Fiume i Università popolare di Trieste. Izlazi u Rovinju i Trstu, jedanput godišnje.
- Dometi.* Časopis za kulturu i društvena pitanja. U godini 1984. godište 17. Izdaje Izdavački centar Rijeka. Izlazi u Rijeci, mjesečno.
- Dubrovački horizonti.* U godini 1984. godište 24. Izdaje Društvo Dubrovčana i prijatelja dubrovačke starine. Izlazi u Zagrebu, jedanput godišnje.
- Dubrovnik.* Časopis za kulturu. U godini 1984. godište 27. Izdaje SSRNH Dubrovnik. Izlazi u Dubrovniku, dvomjesečno.
- Đerdapske sveske.* U godini 1984. sv. 2. Izdaje Arheološki muzej u Beogradu, Narodni muzej u Beogradu i Odsek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Izlazi u Beogradu, povremeno.
- Filozofska istraživanja.* U godini 1984. godište 4. Izdaju Hrvatsko filozofsko društvo i Savez filozofskih društava Jugoslavije. Izlazi u Zagrebu, tromjesečno.
- Forum.* U godini 1984. godište 23. Izdaje Razred za suvremenu književnosti JAZU. Izlazi u Zagrebu, mjesečno.
- Glasnik slavonskih muzeja.* U godini 1984. godište 19. Izdaju Muzejsko društvo Slavonije i Baranje i Društvo arhivista i konzervatora Slavonije. Izlazi u Vukovaru, jedanput godišnje.